

Overzicht workshops jaarcongres HBO-raad 2010 – versie 1.7
 Het jaarcongres van de HBO-raad vindt dit jaar plaats op donderdag 22 april 2010. Niet alleen de congreslocatie is nieuw, namelijk 'De Rijtuigenloods' in Amersfoort, ook de inhoudelijke opzet en thematiek worden gewijzigd. Centraal op het jaarcongres 2010 staat de docent in zijn rol als professional. Zie verder: [website HBO-raad](#).

Track 1: Instelling en pedagogisch klimaat

Vraagstukken

- Massaliteit versus kleinschaligheid
- Vormgeven contact docent – student
- Culturele diversiteit van studenten onder elkaar
- Diversiteit als probleem en kans
- Consequenties van diversiteit voor programma, personeel en aanpak
- Studiekeuzeprocessen

Workshops (*wijzigingen voorbehouden*)

1. Netwerk gelijke kansen

De landelijke integratie-agenda richt zich op maatschappelijke participatie en beoogt een samenleving waarin alle actoren actief betrokken zijn (Tonkens, 2008). Willen we 'open' staan voor elkaar en toegankelijkheid bevorderen van onze instituties, dan moeten we leren oog te hebben voor zienswijzen en perspectieven van anderen. Dat wil zeggen dat we onze 'witte' of 'dominante' denkkaders, onze normen en waarden niet automatisch aan iedereen kunnen opleggen. Uit verhalen van studenten van de Faculteit Social Work van Hogeschool Zuyd blijkt, dat de weg naar het hbo in Limburg niet vanzelfsprekend is voor mensen die een lage SES hebben en een niet-westerse achtergrond. We weten uit de literatuur (Penninx, 1998, Verkuijten, 1992) dat niet-westerse, allochtone leerlingen in het onderwijs het meest terug te vinden zijn in de laagste schoolopleidingen en dat zij het snelst en zonder schooldiploma de school verlaten. We zien zelf binnen het hbo dat deze studenten een hardere strijd moeten voeren om zich staande te houden binnen het onderwijs.

In een ideale situatie wordt er tijdens het studietraject aandacht geschonken aan de extra bagage die deze studenten meedragen. Het is ook verstandig hen weerbaarder te maken en hen tijdens de opleiding te leren hoe om te gaan met mechanismen van uitsluiting. (Schaeren, van 2010) Binnen Hogeschool Zuyd is, op initiatief van diverse docenten uit verschillende faculteiten, een netwerk Gelijke Kansen opgericht. Dit netwerk spant zich in om kennisintensivering en kennisverspreiding rond dit thema te faciliteren. Bart Paumen en Bonnie Weinstein lichten in deze workshop de aanpak van dit netwerk toe.

Workshopleiders: drs. Bart Paumen, Bonnie Weinstein BA.LLL
 Hogeschool Zuyd

2. De betrokken kennisorganisatie: De ideale HU

Het vergroten van de betrokkenheid van medewerkers en studenten is regelmatig onderwerp van discussie in het HBO. Deze workshop gaat over de vraag hoe je dit voor beide groepen waar kunt maken.

In deze workshop geven studenten van Hogeschool Utrecht inzicht in hoe zij de betrokkenheid hebben vergroot en waarom dit werkt. Er wordt een kader gegeven, waarin duidelijk wordt hoe dit zich in de loop der jaren heeft ontwikkeld en welke filosofie hier achter zit.

Een van de resultaten van het afgelopen jaar was de organisatie van de ideale HU walk-in; een event waarin het creëren van betrokkenheid en het serieus nemen van elkaar binnen een organisatie centraal stond. U wordt actief uitgedaagd om vanuit uw expertise mee te praten over de rol en functie. Deze workshop is opgezet vanuit het ideale HU concept, zodat u deze vorm zelf kunt ervaren.

Workshopleiders: Kristian Spek, Paul de Vries, Bart Verweij; studenten Hogeschool Utrecht

3. Inspirerende docenten, inzichten en verhalen van studenten en docenten

In onderwijsvacatures wordt vaak gevraagd naar een 'inspirerende docent'. Bij verkiezingen voor Docent van het Jaar luidt de hamvraag: wie is de meest inspirerende docent? En voor veel mensen is een docent een invloedrijk persoon in hun levens- of loopbaanontwikkeling. Dit loopt uiteen van docenten die een concrete interesse weten aan te wakkeren tot docenten die – meer algemeen – een nieuwe kijk op de wereld bieden. Het zijn de docenten die een blijvende betekenis achterlaten voor het zelfvertrouwen, voor een bepaalde manier van denken of doen in leven en werk. Meer dan ooit zijn inspirerende docenten van belang. Toch is hun gedrag en de betekenis die zij voor studenten hebben nog weinig geconcretiseerd. Deze docenten maken als het ware deel uit van een 'verborgen curriculum'.

In deze workshop wordt dit verborgene zichtbaar en concreet gemaakt. De workshopleider heeft vanuit het lectoraat Pedagogische kwaliteit van het onderwijs drie jaar onderzoek gedaan naar inspirerende docenten in het hoger beroepsonderwijs: Wat zijn de kwaliteiten van inspirerende docenten volgens studenten? Waarom is hun onderwijs inspirerend? Wat zijn de beweegredenen en drijfveren van deze docenten? Hoe hebben ze zich ontwikkeld tot inspirerend docent en hoe blijven ze geïnspireerd? U ontvangt in de workshop geen stappenplan voor inspirerend docentschap, want dé formule bestaat niet. Wel krijgt u verschillende ingrediënten aangereikt voor inspirerend en geïnspireerd zijn. Er wordt gebruik gemaakt van uitspraken van studenten en verhalen van docenten. Deze bieden een concrete invalshoek om ook naar uw eigen gedrag en beweegredenen als docent te kijken.

Workshopleider: Edith Roefs

Christelijke hogeschool Windesheim

4. Is mijn onderwijs echt geschikt voor zowel jongens als meisjes? Thema gender binnen ICT-opleidingen

De workshop zal gaan over de verschillen tussen jongens en meisjes in het hbo en hoe daarmee om te gaan. Wat vinden jongens leuk? Wat spreekt meisjes specifiek aan? En hoe vind je als docent of begeleider een goede balans daartussen? De workshop laat zien hoe belangrijk een goede vertegenwoordiging is van zowel jongens als meisjes binnen de hbo-opleidingen. De workshop reikt handvaten aan om zelf het onderwijs meer genderinclusief vorm te geven.

Er wordt specifiek ingegaan op de ervaringen die bij Windesheim binnen de ICT-opleidingen zijn opgedaan met het 'boeien en binden' van meisjes, van oudsher een ondervertegenwoordigde groep binnen deze opleidingen. Zo hebben er gendertrainingen plaatsgevonden om docenten meer bewust te maken van genderverschillen. Daarnaast is er een genderchecklist ontwikkeld, waarmee projectonderwijs gescreend kan worden op geschiktheid voor zowel jongens als meisjes. Ook zijn er diverse activiteiten voor en door meisjes georganiseerd, die in het algemeen een zeer positief effect hebben op hun algehele studiebeleving. Verder wordt er elk jaar een Tech girls event (meidendag) georganiseerd om ook de aankomende en/of twijfelende potentiële vrouwelijke studenten te laten ervaren hoe het is om een opleiding binnen de ICT te doen.

Vervolgens wordt met de aanwezigen besproken in hoeverre er bij opleidingen die van oudsher veel meisjes trekken soortgelijke ervaringen zijn (maar dan ten opzichte van het 'boeien en binden' van jongens) en hoe docenten hierin van elkaar kunnen leren. Aan de hand van stellingen, zoals "*mijn onderwijs is allang geschikt voor meisjes en jongens*" en "*de minderheid moet zich maar aanpassen*", zal er aansluitend een discussie plaatsvinden.

Workshopleiders: drs. Caroline Oosterkamp; ir. Christiaan Slot

Hogeschool Windesheim

5. Coaching met en door studenten; hogere studiepunten en vermindering uitval; sociale binding met opleiding

Workshop rond coaching met en door studenten. Een workshop waarin door studenten en twee docenten op een interactieve manier deelnemers worden meegenomen in een nieuwe aanpak waarin studenten studenten coachen. Tijdens de workshop wordt ingegaan op de aanpak en begeleiding van een dergelijk experiment binnen een opleiding. De resultaten van dit experiment laten zien dat deze vorm van coaching een positief effect heeft op hogere studiepunten en vermindering van uitval. Het grootste winstpunt is wel de sociale binding van studenten met de opleiding en tussen studenten onderling. De sfeer binnen de opleiding wordt binnen de academie waarin de studentcoaching op deze wijze wordt vormgegeven in de studenttevredenheidsmeting door studenten met een 8 gewaardeerd.

Workshopleiders: Fred van Hoek, Jolijn van Eijsden

Avans Hogeschool

Track 2: Leerstijlen en leeromgeving

Vraagstukken

- leerprocessen van studenten
- hoe leert de student anno 2010
- digitale communicatie
- docent & ict/media
- onstuitbaar mediagebruik
- hoe gebruik ik de kennis en vaardigheden van de student
- creativiteit van de student
- docent als coach
- succesvolle internationalisering
- aansluiting vo – hbo – wo
- motivatievraagstukken
- de financiële kant van de relatie student – docent – instelling
- organisatie van het onderwijs, selectie en verwijzing

Workshops (*wijzigingen voorbehouden*)

6. Gemotiveerd leren en innovatief vermogen

Hogeschool Helicon geeft de curriculumonderdelen zodanig vorm dat de studenten zeer gemotiveerd studeren. Door deze manier van werken wordt kennis niet alleen opgenomen, maar ook echt eigen gemaakt door de student. De werkwijze draagt bij tot een groot innovatief vermogen van de student. Dit is van belang voor het toekomstige beroepsleven: Dat geldt niet alleen voor Pabo-studenten, maar ook voor andere hbo-afgestudeerden. Op de Pabo van Hogeschool Helicon wordt gewerkt met een opbouw in het curriculum die gebaseerd is op een bepaalde volgorde in het leerproces. Deze volgorde wordt bepaald door de samenhang tussen concentratie, belangstelling, creativiteit en handelen op het juiste moment. Concentratie en belangstelling is bij studenten niet af te dwingen, maar moet ontstaan door de inhoud van de lessen, door de verbinding die de student met het onderwerp wil en kan aangaan. Creativiteit is een wezenlijk onderdeel in het lesprogramma. De student leert hierdoor de kennis om te vormen en van zichzelf te maken. Alleen hierdoor is hij/zij in staat om later de kennis zelfstandig uit te breiden en te vernieuwen als de situatie daarom vraagt. Handelen op het juiste moment is actueel in elke beroepssituatie en één van de criteria waarop bekwaamheid getoetst kan worden.

Hogeschool Helicon gebruikt deze essentiële stappen in het leerproces zodanig, dat zij de basis zijn voor de opbouw van de cursusblokken en ook voor de opbouw van de opleidingsfasen.

In de workshop wordt nader uitgelegd hoe deze processen ingezet worden. Dit gebeurt onder andere aan de hand van een voorbeeld van een curriculum onderdeel. Daarnaast zal zodanig gewerkt worden dat de deelnemers zelf kunnen beleven wat er gebeurt tijdens deze opbouw. Het eigen enthousiasme voor het opleiden van studenten kan hierdoor een nieuwe stimulans krijgen.

Workshopleiders: mrsc. Jarla Geerts, drs. Fred Beekers

Hogeschool Helicon

7. Virtual Action Learning (VAL) bij de masteropleiding Neurorevalidatie

De professionele masteropleiding Neurorevalidatie van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen leidt experts uit de paramedische en verpleegkundige beroepen op tot adviseur, kwaliteitsbewaker, implementator, innovator en professioneel leider binnen de complexe, multidisciplinaire omgeving van de neurorevalidatie. De masteropleiding is ontwikkeld vanuit het lectoraat Neurorevalidatie dat wordt geleid door dr. Bert de Swart. De opleiding is uniek in Europa mede vanwege zijn multiprofessionele en toepassingsgerichte karakter.

Het onderwijs is gebaseerd op een gedurfde en vernieuwende didactiek, nl. Virtual Action Learning (VAL) waarbij werk- en leerprocessen van de studenten optimaal worden geïntegreerd. Studenten verdiepen zich in vraagstukken, processen en casuïstiek uit hun eigen werkpraktijk en verrijken deze al samen lerend in de opleiding, wat resulteert in nieuwe toepassingsgerichte kennis voor hun eigen

praktijk. Dit alles gebeurt, na inleidende hoorcolleges, onder verdere begeleiding van een tutor en met gebruikmaking van een activerende (digitale) leeromgeving.

Met de hulp van het HAN Service Centrum Onderwijs (SCO) is men er in geslaagd een echte learning community te creëren. Docenten en studenten zijn enthousiast en de werkwijze wordt binnen de HAN als een voorbeeld voor andere masteropleidingen beschouwd.

In deze workshop vertellen Bert de Swart, Marjon Schoevaars en Wienand Remkes over de didactiek en ervaringen. Vervolgens schetsen ze een aantal dilemma's m.b.t. de gehanteerde didactiek. Vanuit hun rol als VAL deskundigen zullen Niels Maes en Esther van Popta deze dilemma's in het licht van het VAL-opleidingsconcept benaderen en daar met u over in discussie gaan.

Workshopleiders: dr. Bert de Swart, mr. Marjon Schoevaars, Wienand Remkes MPM/PT, drs. Niels Maes, drs. Esther van Popta
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

8. Van web 1.0 naar 2.0 en 3.0

Bent u al actief op Hyves, Facebook of LinkedIn? Twittert u? Heeft u bijdragen geleverd aan Wikipedia of Wikiwijs? Heeft u filmpjes op You Tube geplaatst? Weet u wat Flickr is? Speelt u met anderen computergames?

Het gebruik van internet als een rijke bron voor diensten en informatie is ingeburgerd in ons leven en ons leren. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van elo's in onderwijsinstellingen.

Het internet evolueert momenteel van een tamelijk statisch informatieweb (web 1.0) tot een interactief sociaal kennis- en informatienetwerk (web 2.0). Op welke wijze participeren opleiders en studenten hierin/hieraan? Dragen beiden bij aan de content-ontwikkeling en maken ze evenredig gebruik van sociale netwerken? Welke plaats neemt web 2.0 in het leven van de gemiddelde docent en student in?

Internationaal is hier al onderzoek naar verricht; maar hoe is de situatie in Nederland, en specifiek op uw school?

Op twee pabo's van de Stenden hogeschool heb ik studenten en docenten bevraagd over nieuwe media en de wijze waarop ze gebruik maken van verschillende web 2.0 applicaties. Hieruit kwamen grote verschillen tussen studenten en docenten naar voren in de kennis over en het gebruik van (sociale netwerken in) web 2.0.

We verkennen tijdens deze workshops de door onze studenten gebruikte sociale netwerken en games en maken kennis met nieuwe ontwikkelingen. We kijken hierbij steeds door de bril van de opleider: hoe wordt er in het onderwijs al gebruik gemaakt van deze web 2.0 platforms en welke mogelijkheden worden (nog) niet benut of worden niet onderkend?

Tenslotte bekijken we vooruit naar de nieuwste ontwikkeling op het internet: het tamelijk ongestructureerde web 2.0 evolueert tot een gestructureerd slim web 3.0 netwerk.

Deze workshop is vooral bedoeld voor collega's die hun weg proberen te vinden in de boeiende wereld van de digitale mogelijkheden, in het sociale online-leven van hun studenten en in mogelijke gevolgen voor het onderwijs.

Workshopleider: drs. Jaap Tuit
Stenden hogeschool

9. De kunst van het kiezen

De studie-uitval in opleidingen en het grote aantal studenten dat van studierichting verandert of studievertraging oploopt door onzekerheden over hun keuze, bepaalt de agenda van veel hogescholen. Studiesucces staat anno 2010 hoog in het vaandel van het hoger onderwijs.

De Universiteit van Amsterdam en de Hogeschool van Amsterdam besloten ruim 10 jaar geleden een Oriëntatiejaar in te stellen voor studenten die na het behalen van hun havo, vwo of mbo-4 diploma nog geen keuze hebben kunnen maken voor vervolgonderwijs en meer tijd nodig hebben om zich hierop te oriënteren door middel van een **tussenjaar**. (inmiddels is dit tussenjaar een half jaar geworden, van augustus tot januari en is er een heroriëntatietraject aan toegevoegd, van februari tot juni)

In het afgelopen decennium is er door de coaches veel expertise opgebouwd hoe deze twijfelende jongeren methodisch en professioneel te begeleiden. Ook heeft er een onderzoek plaatsgevonden om het succes van de scholieren (studenten in spé) te meten. Uit dit onderzoek blijkt dat 88 % van de deelnemers bij hun keuze blijft en dat zij na hun studiekeuze in het beoogde tempo afstuderen.

Studenten geven aan dat zij naast het maken van een goede en gedegen keuze, tevens zelfstandiger en volwassener zijn geworden. Bij het maken van een nieuwe keuze kunnen zij bovendien een beroep doen op hun geleerde keuzecompetenties.

Hendrikje Veerman exploreert in deze workshop hoe in de toekomst reguliere middelbare scholen gebruik kunnen maken van de expertise en de succesformule van het oriëntatiejaar. Ook geeft zij inzicht in de methodiek en de kunst van het kiezen.

De begeleidingskundige formule van de coaching is: persoonlijke begeleiding, oriënteren op zichzelf en op de wereld van opleidingen en beroepen. Dit gebeurt in de vorm van persoonlijke coachingsgesprekken, groepscoaching, het oefenen van hoger onderwijsvaardigheden en het volgen van delen van bestaande onderwijsprogramma's aan de UvA en HvA (aanschuifonderwijs).

www.orientatiejaar.nl

Presentator: Hendrikje Veerman,
Hogeschool van Amsterdam

10. 'Naar sekse specifieke kwaliteit' in het hoger beroepsonderwijs

Het studierendement (binnen de kengetallen van de HBO-raad gedefinieerd als het aandeel van de studenten dat binnen een bepaald aantal jaren na instroom het eindexamen behaalt) binnen het hoger beroepsonderwijs is lager dan gewenst en zeker bij mannelijke studenten is winst te behalen. Bijna zonder uitzondering ligt binnen alle sectoren van het hoger onderwijs het rendement van vrouwelijke studenten dicht bij de streefcijfers. Op de lerarenopleiding basisonderwijs is binnen acht jaar zeventig procent van de vrouwelijke studenten afgestudeerd tegenover vijftig procent van de mannelijke studenten. Onderzoek naar oorzaken voor sekseverschillen in studierendementen bij pabo-studenten geeft zicht op de wijze waarop opleidingen gericht kunnen inzetten op verhoging van het studierendement van mannelijke studenten.

Individuele studieresultaten worden beïnvloed door studentkenmerken, de opleiding en de interactie tussen die twee. In de workshop zal ingegaan worden op de samenhang tussen enerzijds studentfactoren en anderzijds curriculumfactoren die maakt dat mannelijke studenten in vergelijking met de vrouwelijke studenten langer over de opleiding doen en/of sneller uitvallen. Van studenten zal getoond worden hoe zij verschillen in beroeps- en opleidingsmotivatie, en opleidingsverwachtingen. Zij worden zonder uitzondering geconfronteerd met opleidingen waarbinnen steeds meer aandacht is voor leerprocessen, communicatie, reflectie en persoonlijke identiteitsontwikkeling; ontwikkelingen binnen het hbo die niet uit de lucht komen vallen maar onder meer het gevolg zijn van nieuwe leerpsychologische inzichten en maatschappelijke behoeftes.

Op basis van die confrontatie worden aanbevelingen gedaan voor een gender-inclusief curriculum: een curriculum waarbinnen sekseverschillen worden erkend en gekend en dat kan bijdragen aan een hoger studierendement omdat meer (mannelijke) studenten binnen de gestelde tijd afstuderen.

Workshopleider: dr. Gerda Geerdink
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

11. Samen succesvol: Talentontwikkeling binnen De Haagse Hogeschool

Wilt u ook dat uw studenten hogere cijfers halen? En dat uw studenten meer zicht hebben op hun studie en studieplanning?

Sinds 2005 biedt De Haagse Hogeschool student-tutoring aan, speciaal voor propedeusestudenten die hun prestaties willen verbeteren. In het tutorprogramma geven ouderejaarsstudenten vakinhoudelijke en procesmatige ondersteuning aan propedeusestudenten. Inmiddels doen er meer dan 18 opleidingen mee aan het programma: 500 tutees en 270 tutoren hebben in het schooljaar 2008 – 2009 bijgedragen aan de sociale en academische ontwikkeling van onze studenten. Dit jaar zijn we de 500 tutees en de 300 tutoren al gepasseerd!

In deze workshop vertellen Linda Ruigrok -docent- en Zarina Shaikh-Druiventak -coördinator student tutoring- over het concept en de interventie. Daarbij komen vragen aan de orde als: Wat is student-tutoring en wat zijn de kwalitatieve en kwantitatieve doelen? Welke soorten student-tutoring zijn er binnen de HHS? Hoe pas je student-tutoring in binnen de structuur van de opleiding? Hoe divers is student-tutoring? Hoe zet je een tutorprogramma op binnen een opleiding? En wat zijn de kritische succesfactoren?

Maar hoe werkt dit nu in de praktijk voor een opleiding? Sinds september 2009 zet de opleiding Bestuurskunde ook student-tutoring – '1op1 tutoring', groepstutoring, planning- in als hulpmiddel om meer studiesucces te realiseren. De eerste resultaten zijn veelbelovend. Bij de eerste tentamenronde behaalde de deelnemers aan tutoring (1-op-1, planning en/of groep) gemiddeld een 6,2 (72% voldoende) tegenover een 5,5 (60% voldoende) van de niet-deelnemende studenten. Bij de hertentamenronde behaalden de deelnemers aan herkansingstutoring gemiddeld een 6,6 (71% voldoende) tegenover een 5,8 (60% voldoende) van de niet-deelnemende studenten. En niet alleen de feiten spreken voor het succes van tutoring, ook de studenten en docenten zijn zeer positief.

Workshopleiders: Linda Ruigrok MBA, Zarina Shaikh-Druiventak

De Haagse Hogeschool

12. Activerende werkvormen in grote groepen

In de eerste studie jaren is grootschalig onderwijs een vanzelfsprekend gegeven. College geven is voor docenten een (in)spannende bezigheid. Zij bereiden de les grondig voor: de literatuur wordt geüpdatet, de PowerPoint bijgesteld, soms worden er videoclips toegevoegd.

Studenten lijken zich minder in te spannen. Het zal bekend voorkomen: terwijl de docent les geeft, zit er een kleiner publiek dan verwacht. Alleen de studenten die vooraan zitten luisteren. De helft daarvan maakt aantekeningen, een enkeling stelt een vraag. Achterin hangen studenten in de banken, soms met laptops open of ze kletsen.

De toetsresultaten stellen nog al eens teleur. Slagingspercentages van 30% of minder zijn in de propedeuse geen uitzondering. Bij de herkansingen trekt dit bij tot 50 à 60%. Een en ander tot frustratie van de docent. Gewoon afschaffen dus die colleges?

Waar hangt het succes van het college eigenlijk van af? Is het passieve gedrag van de student een kenmerk van deze tijd waaraan niet zo veel te doen is? Ligt de sleutel in de presentatie kwaliteiten van de docent? Of is het de kunst de colleges zo in te richten dat de kans groter wordt dat studenten er iets van opsteken?

Frontaal onderwijs, in groepen van 30 tot 300 studenten of meer, zal voorlopig nog wel blijven bestaan. Op grond van praktijkervaringen, voorbeelden en ondersteunende literatuur komen enkele mogelijkheden aan bod die de docent heeft om studenten actief bij de les te betrekken zodat ze een betere studiehouding aannemen, gericht op diepergaand leren. Er zal met de deelnemers naar aanleiding van deze presentatie van gedachten worden gewisseld.

Workshopleiders: Michael Nieweg, Laurens Campfens, Dhyan Peeters
Hogeschool van Amsterdam / Universiteit van Amsterdam

Track 3: Student en onderzoek

Vraagstukken

- de doorwerking van praktijkgericht onderzoek in het onderwijs/evidence based practice
- de bijdrage van studenten aan onderzoeksprojecten
- de rol van de docent en de student in een kenniscentrum
- onderzoek binnen een vakgebied
- onderzoek is een vak
- het onderzoekend vermogen als noodzakelijke competentie van de hbo'er
- de onderzoekende houding van de docent en de student

Workshops (wijzigingen voorbehouden)

13. Studenten en onderzoek

In de workshop *Studenten en Onderzoek* zal de werkwijze die het lectoraat Veiligheid en Sociale Cohesie samen met docenten en studenten hanteert met betrekking tot onderzoek en onderwijs aan de orde komen. Wat is de meerwaarde van onderzoek op de hogescholen en wat is de synergiewerking die van een afstudeerklas uitgaat en hoe kan het worden vertaald naar het primaire proces, namelijk onderwijs. Onder begeleiding van verschillende docenten met verschillende disciplines kunnen de studenten optimaal worden begeleid. Het is tevens mogelijk om dwarsverbanden te leggen met andere *Schools* zodat het afstudeerproduct vanuit een breder gezichtsveld vorm kan krijgen.

Aan de hand van een korte uiteenzetting zal worden aangegeven hoe de afstudeerklas er op dit moment uitziet, en hoe deze vorm en navolging heeft gekregen. Gedurende de workshop zal er in samenspraak met de deelnemers op zoek worden gegaan naar vernieuwende ideeën om iedereen enthousiast te maken voor het opstarten van een afstudeerklas.

Workshopleider: Klaas van der Kolk,
Christelijke hogeschool Windesheim

14. Wetenschappelijk onderzoek geïmplementeerd in het onderwijs: "Kritiek mag"!

Conform de Dublin descriptoren (hbo competenties) dient een afgestudeerde hbo-er in staat te zijn om wetenschappelijke inzichten te kunnen toepassen bij vraagstukken in de praktijk en bij te kunnen dragen aan de ontwikkeling van kennis.

Binnen de Fontys Paramedische Hogeschool, lectoraat Health Care and Technology for Quality of Life, is daartoe een doorlopende leerlijn 'toegepast wetenschappelijk onderzoek' ontwikkeld, geschikt voor meerdere opleidingen. De student maakt daarbij vanaf het begin van zijn/haar opleiding kennis met de beginselen van praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek. In het eerste jaar wordt gestart met een vraagstelling vanuit de eigen beleavingswereld die omgezet wordt in een PICO vraag. Studenten leren zich een vraag te stellen, literatuur te zoeken en het resultaat vast te leggen in een mondelinge en schriftelijke presentatie. In het tweede jaar vindt verdieping plaats in de theoretische beginselen van evidence based practice aan de hand van thema's die voortkomen uit het eigen vakgebied. De nadruk ligt op de verschillende soorten onderzoek en de kritische beoordeling van wetenschappelijke artikelen. In het derde jaar voeren studenten zelf een klein onderzoek uit en ligt het accent op het toepassen van wetenschappelijke methoden, zoals de daarbij horende statistiek. Op deze manier wordt de student geleidelijk in de breedte en op een toegankelijke manier voorbereid op de laatste fase van de leerlijn (het afstudeeronderzoek), en raakt gewend aan het bijhouden van de vakliteratuur. Het afstudeeronderzoek wordt veelal verricht binnen het kader van lopende onderzoeken van het lectoraat.

In de workshop zal worden gepresenteerd hoe het onderwijs in niveaus is ingedeeld in het curriculum. Vervolgens voeren de deelnemers een opdracht uit, vergelijkbaar met zoals deze wordt aangeboden aan studenten. Hierop volgt een inhoudelijke discussie.

Het in dit onderwijs ontwikkelde studiemateriaal is ter inzage beschikbaar.

Workshopleiders: dr. Eveline Wouters, dr. Yvonne van Zaalen-op't Hof, drs. Tom Melai
Fontys Hogescholen

15. Kunst & Ondernemen

“Ze kunnen beter als Rapunzel hun vlecht uit het torenraam hangen om Prins Fortuin een handje te helpen dan lijdzaam wachten tot het lot hen gunstig gezind is.”

Dit is de eindconclusie van een onderzoek naar Cultureel Ondernemerschap uitgevoerd door Maria van Deutekom in opdracht van het lectoraat van Fontys Hogeschool voor de Kunsten. Studenten en docenten van de verschillende academies leverden naast kunstenaars en cultureel ondernemers een bijdrage in het onderzoek. De publicatie *“Cultureel ondernemerschap en het Kunstonderwijs”* doet hiervan verslag en gaat in op de definitie en de competenties van een cultureel ondernemer alsook op de (vermeende) risico's van dit fenomeen. Daarnaast komt hierin de vraag aan de orde of en hoe het kunstonderwijs aandacht kan besteden aan dit onderwerp.

Het lectoraat *“Kunstpraktijk en samenleving”* van Fontys Hogeschool voor de Kunsten organiseerde 10 november jl. het goed bezochte symposium *“Kunst & Ondernemen”*. Hierin belichtten een zestal inleiders, waaronder Hans Abbing, bekend van het boek *“Van hoge naar nieuwe kunst”* en Lucie Huiskens van Kunstenaars & Co, het thema vanuit verschillende invalshoeken.

Deze workshop gaat in op het onderzoek, de publicatie en het symposium. Bezoekers kunnen deelnemen aan een discussiepanel en er is volop ruimte voor commentaar en vragen.

Maria van Deutekom, consultant Onderwijs van Fontys Hogeschool voor de Kunsten, treedt op als workshopleider.

Workshopleider: Maria van Deutekom MME
Fontys Hogeschool voor de Kunsten

16. Leren studenten economie kritisch te denken? Onderzoek naar effectiviteit van onderwijsinterventies

Kritisch denken betekent dat je redeneert en reflecteert voordat je een standpunt inneemt of besluit hoe te handelen. Het vermogen om kritisch te denken wordt in verband gebracht met betere leerresultaten en betere beslissingen in bijvoorbeeld complexe economische situaties.

Je gebruikt daarbij vaardigheden die je niet vanzelf leert maar die je verwerft met de nodige inspanningen. Uit onderzoek blijkt echter dat in de curricula van de economische opleidingen de ontwikkeling van kritisch denken vaak impliciet blijft. Docenten zien weliswaar het belang ervan, maar waar begin je en hoe pak je het aan? Wat werkt wel en wat werkt niet? Het bestaande onderzoek naar kritisch denken is voornamelijk beschrijvend van aard en onduidelijk over de effecten van instructies op kritisch denken, leren en transfer in het economisch domein.

Daarom is de effectiviteit van verschillende instructies op het kritisch denken van beginnende en gevorderde studenten commerciële economie (CE) en management economie en recht (MER) onderzocht. Het onderzoek is opgezet vanuit een cognitief psychologisch perspectief. Centrale

elementen daarin zijn de werking van het geheugen en mentale inspanningen om automatismen te onderdrukken. Verwacht wordt dat kritisch denken instructies voorafgaande aan leertaken en/of gecombineerd met ondersteuning tijdens leertaken tot betere resultaten leiden dan geen instructie vooraf al dan niet gecombineerd met ondersteuning tijdens leertaken. Ook wordt verwacht dat gevorderde studenten meer profijt van deze instructie en ondersteuning hebben dan beginnende studenten.

In een 2 x 4 experimenteel design is gebruik gemaakt van de factoren expertise (1e jaars en 3/4^e jaars studenten) en kritisch denken instructie (geen instructie/ wel instructie/ instructie met 'self-explanation'/ instructie met 'activering'). 168 Deelnemers zijn at random toegewezen aan 4 groepen en hebben een pretest ondergaan, een business case uitgewerkt en een posttest gemaakt. Daarnaast werd de mentale inspanning gemeten. De data worden momenteel geanalyseerd. Tijdens het HBO jaarcongres worden de resultaten gepresenteerd.

Workshopleiders: drs. Anita Heijltjes, dr. Tamara van Gog, prof. Dr. Fred Paas
Avans Hogeschool, Erasmus Universiteit Rotterdam

17. Versterking en integratie van Onderwijs - Onderzoek - Professionele Praktijk: Innovation Labs bij de Hogeschool Rotterdam

Centraal in het Rotterdamse Onderwijsmodel, kortweg ROM, van Hogeschool Rotterdam staat altijd al het door hbo-studenten oplossen van praktijkvraagstukken en deze via een zogenaamd Outside In Inside Out (OIIO) proces verrijken met de kennis en creativiteit van studenten. Vanaf 2010 wordt de praktijkgerichte onderwijspraktijk uit het ROM versterkt door de integratie met Research & Development activiteiten onder leiding van lectoren vanuit Kenniscentra. Deze integratie krijgt een vaste plaats in honoursprogramma's van excellente studenten en wordt Innovation Labs genoemd. In deze bijdrage gaan betrokkenen in op de volgende vragen: welke strategie heeft de Hogeschool Rotterdam voor haar praktijkgerichte onderzoeksactiviteiten? Hoe worden deze ingebed in de organisatie zodat duurzame doorwerking naar de professionele praktijk, professionalisering van docent-onderzoekers en het curriculum zo effectief mogelijk verloopt? Volgens welke ontwerprichtlijnen hebben Innovation Labs de grootst mogelijke kans om succesvol te zijn: zowel wat betreft de leeropbrengsten voor studenten en docenten als de deelnemende bedrijven/opdrachtgevers?

De inleiding bij de presentatie/masterclass wordt verzorgd door Sandra Storm-Spuijbroek, programmamanager Sirius en Josephine Lappia, Senior Adviseur Onderzoek bij de Dienst Concernstrategie en betrokken bij de doorontwikkeling van kenniskringen tot kenniscentra. Josephine Lappia verricht daarnaast ontwerpgericht promotieonderzoek bij de Kenniskring Versterking Beroepsonderwijs naar professionele excellentie in het hoger onderwijs en leerwerkarrangementen zoals Innovation Labs.

Aan de presentatie/masterclass doen eveneens studenten, docent-onderzoekers, lectoren, ontwikkelaars en opdrachtgevers van Innovation Labs mee. De interactie bij deze presentatie/masterclass vindt plaats in twee dialoogrondes waarin studenten-docenten en lectoren-ontwikkelaars-opdrachtgevers worden geïnterviewd door vrijwillige deelnemers uit de zaal, waarbij de overige deelnemers via de richtlijnen van 'hard-op-roddelen' worden uitgedaagd om (regie)aanwijzingen te geven voor de dialoog.

Workshopleiders: drs. Josephine Lappia, drs. Sandra Storm-Spuijbroek
Hogeschool Rotterdam

18. Nieuwe materialen: een bron van inspiratie

Materialen spelen een belangrijke rol bij het ontwerpen van nieuwe producten. Helaas blijven bedrijven te vaak binnen hun eigen denkkaders, door kennisgebrek of omdat het productieproces nu eenmaal geen andere materialen toelaat.

De ervaring leert echter dat het juist de materialen zijn die aan de basis staan van innovaties. En de vele nieuwe ontwikkelingen op het gebied van (smart-)materialen zijn een bron van inspiratie.

Met succesvolle RAAK-programma's "Materialen in Ontwerp" 1 en 2 is geprobeerd een brug te slaan tussen kennis over nieuwe materialen en productontwerpers en bedrijven. De lectoren "Smart Functional Materials" Ger Brinks en "ProductDesign" Karin van Beurden van het Kenniscentrum Design en Technologie, Saxion Hogescholen Enschede, werken met MKB-bedrijven samen aan interessante nieuwe ontwikkelingen.

Workshopleider: ir. Karin van Beurden
Saxion hogescholen

Track 4: Professionele ruimte

Vraagstukken

- vergroting betrokkenheid docenten bij besluitvorming inzake onderwijsbeleid
- voorwaarden optimaal benutten professionele ruimte
- verhouding tussen afleggen verantwoording en professionele ruimte

Workshops (*wijzigingen voorbehouden*)

Titels, inhoud en workshopleiders zullen binnenkort bekend worden gemaakt.

19. Professionele ruimte; hogescholen gaan in dialoog

In deze workshop zullen de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en Hogeschool Windesheim laten zien hoe bij hen beiden professionele ruimte vorm en inhoud heeft gekregen: als een open dialoog in plaats van een discussie. Daarbij zijn verschillende vormen gebruikt, van gerichte en persoonlijke 30-minutengesprekken, tot keukentafel dialogen en sociale media (een blog, YouTube filmpjes en Yammer).

Deze presentaties bieden niet zozeer zicht op afgeronde processen, maar hebben eerder als doel voorbeelden te geven van de dilemma's en keuzes waar de HAN en Windesheim zichzelf voor gesteld zien.

Daarna krijgen de deelnemers van de workshop de gelegenheid ideeën met elkaar uit te wisselen. De uitwisseling is er op gericht elkaar wederzijds te inspireren om het proces op de eigen instelling verder te verkennen. De workshopleiders proberen ervoor te zorgen dat iedere deelnemer met een nieuw inzicht of een concreet voornemen de workshop kan verlaten.

Workshopleiders: Roy an Dalm en Bruno Oldeboom

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en hogeschool Windesheim

20. Docent: bepaal zelf je 'Professionele Ruimte'

Een van de speerpunten binnen het HBO is de professionele ruimte van de docent. Binnen Hogeschool Zuyd is sinds eind 2008 een werkgroep van docenten uit verschillende faculteiten bezig om een toekomstvisie voor de docent te bepalen. In deze visie zijn als speerpunten benoemd "docent en professie", "de goede/excellente docent", "horizontale carrièrepaden", "cultuur(omslag)" en "randvoorwaarden". Binnen deze thema's staat de eigen verantwoordelijkheid van de docent centraal voor de eigen professionaliteit.

Om een gedragen visie te kunnen uitdragen, zijn er binnen een aantal subthema's een groot aantal vragen benoemd die niet alleen binnen de werkgroep worden beantwoord, maar die ook intern en extern worden voorgelegd om zoveel mogelijk verschillende inzichten uit diverse hoeken mee te nemen in de adviezen die de werkgroep aan het College van Bestuur geeft.

Vragen die worden gesteld betreffen o.a. een professioneel docentenstatuut, het teamconcept, deskundigheid(sbevordering), docent-rollen, functiehuis en beoordelen.

Een aantal van deze vragen leggen we (in kleinere groepen) voor aan de deelnemers van de workshop, we gaan in discussie over de antwoorden met alle deelnemers en nemen – uiteraard – de antwoorden mee in onze eigen beeldvorming.

Presentatoren: Jack Theunisz, Jeroen Bergman, Marcel Thelen, Ton Slits, Lilian Roes;

Hogeschool Zuyd

21. Professionele ruimte: een zaak van teams

INHolland heeft met medewerkers intensieve gesprekken gevoerd over het nieuwe instellingsplan en professionele ruimte van de docent. In de gesprekken kwam naar voren dat professionele ruimte niet alleen een individueel vraagstuk is. De vraag en de oplossing liggen vooral op teamniveau. Docenten hebben de behoefte aan een thuisbasis. Een plek waar ze op basis van betrokkenheid en gelijkheid van gedachten kunnen wisselen over hoe het werk inhoudelijk en didactisch beter kan. Betekenisvolle samenwerking tussen docenten. Samenwerking waar een ieder op zijn professionaliteit wordt aangesproken. Weliswaar aangestuurd door een leidinggevende zonder dat deze eenzijdig de dienst uitmaakt. De leidinggevende geeft de kaders aan en inspireert en motiveert om binnen de kaders onderling afspraken te maken.

Op die plaatsen binnen INHolland waar men in het onderwijs succesvol met teams werkt, is men toe aan een volgende stap: het peer-concept. De gedachten gaan in de richting dat de peergroep beslist,

binnen de kaders van de hogeschool, over de verdeling van taken en verantwoordelijkheden ten aanzien van de klus die zij gezamenlijk moet klaren. Hierbij gefaciliteerd door hun leidinggevende. Dit heeft betrekking op taaktoewijzing en taaknormering maar ook op verantwoording over de wijze waarop taken worden uitgevoerd. Mede op basis van studentenevaluaties en andere geobjectiverde gegevens praat men over hoe het team als totaal, maar ook de individuele teamleden hun onderwijs kunnen verbeteren bij de realisatie van de gestelde doelen..

Het peer-concept zou een aanvulling moeten vormen op de cyclus van functionerings- en beoordelingsgesprekken. Het idee is dat de meest directe collega's, zij die werken in hetzelfde vak en / of voor dezelfde groep studenten, het beste kunnen beoordelen wat de toevoegde waarde van een ieder is bij het realiseren van de gezamenlijk doelen.

Deze manier van werken is wel gebonden aan een aantal voorwaarden waaraan de organisatie moet voldoen. Ook deze zullen in de workshop aan de orde komen.

Presentatoren: drs. Wim Berkers, Diet Zomer
Hogeschool INHolland